

Пропозиції
до проекту Закону України
«Про внесення змін до деяких законів України щодо пріоритетного права
деяких категорій внутрішньо переміщених осіб на отримання компенсації
за знищені об'єкти нерухомого майна»
*(реєстр. № 11028 від 20.02.2024 р.)**

Проектом пропонується внести зміни до законів України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» (далі – Закон України № 2923-IX) та «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Пропозиції спрямовані на надання пріоритетного права окремим категоріям внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) на отримання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна.

До таких категорій запропоновано віднести ВПО, які:

досягли пенсійного віку;

мають на утриманні дитину віком до шести років;

мають на утриманні двох неповнолітніх дітей;

мають на утриманні дитину з інвалідністю;

виховують без одного з подружжя дитину віком до 14 років;

є особами з інвалідністю III групи.

Підтримуючи ідею щодо необхідності впровадження для найбільш вразливих категорій ВПО пріоритетного права на отримання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна, вважаємо за необхідне звернути увагу на таке.

В умовах продовження збройної агресії проти України більша частина Державного бюджету спрямовується на фінансування заходів із безпеки та оборони, і тільки незначна частина публічних фінансів може бути витрачена на вирішення соціальних питань. Про це наголошували й члени Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України, які є ініціаторами даного законопроекту¹. Водночас Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» надає ВПО низку інших гарантій, у тому числі, що стосується забезпечення житлом, зокрема створення належних умов для постійного чи тимчасового проживання, оплати вартості комунальних послуг, електричної та теплової енергії, природного газу в місцях компактного поселення ВПО, забезпечення можливості безоплатного тимчасового проживання протягом 6 місяців із моменту взяття на облік (стаття 9 названого Закону), сприяння у наданні ВПО кредитів на придбання земельних ділянок,

¹ Див., наприклад, Тимчасова спеціальна комісія Верховної Ради України з питань захисту майнових та немайнових прав внутрішньо переміщених та інших осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України розглянула дорожню карту системного аудиту усіх придатних для проживання приміщень, які можуть допомогти у вирішенні проблеми забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб.
URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_tsk/246669.html

придбання та будівництво житла (стаття 17). В Україні діють програми пільгової іпотеки для ВПО та забезпечення цих осіб тимчасовим житлом².

В умовах сталого дефіциту бюджетних коштів, на нашу думку, публічні кошти мають використовуватися максимально ефективно, щоб, по-перше, забезпечити реалізацію (через належне фінансування) закріплених у законах України прав громадян, по-друге, надати додаткового захисту тим особам, які відносяться до вразливих категорій населення. Задля досягнення цих цілей пропонуємо уточнити категорії внутрішньо переміщених осіб, яким законопроектом передбачено надання пріоритетного права на отримання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна. Вважаємо, що до таких категорій мають бути віднесені особи, які не мають можливості реалізувати своє право на житло в інший спосіб, ніж отримання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна (зокрема, самостійно або через іпотеку), а також сім'ї з дітьми, оскільки забезпечення права на житло дорослих членів родини призводить до забезпечення також прав дитини, що дозволяє реалізувати право на житло більшої кількості осіб за рахунок тих самих ресурсів.

Щодо визначених у законопроекті осіб, які забезпечують утримання дитини / дітей, можливо, доцільніше було б використати формулювання «сім'ї з дітьми, які здійснюють догляд за дитиною з інвалідністю, дитиною віком до шести років, двома і більше неповнолітніми дітьми» (згідно з термінологією Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»). Із метою уникнення різночитань термін «особи, які виховують без одного з подружжя дитину віком до 14 років» пропонуємо замінити терміном «особи, які самостійно виховують дитину віком до 14 років» (це відповідає більш сучасному підходу, використаному, наприклад, у Законі України «Про внесення змін до деяких законів України щодо звільнення від військової служби осіб з інвалідністю та осіб, які доглядають за особами з інвалідністю і хворими дітьми»³).

Також законопроектом пропонується до категорій ВПО, що мають пріоритетне право на отримання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна, віднести осіб, що «досягли пенсійного віку», а також таких, що «є особами з інвалідністю III групи», незалежно від того, працюють вони чи ні (тобто, у тому числі, фактично працездатних громадян). У контексті посилення захисту найбільш вразливих категорій ВПО, на нашу думку, доцільніше використовувати термін «непрацездатні громадяни», який включає у себе, зокрема осіб з інвалідністю, у тому числі дітей з інвалідністю, а також осіб, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника (відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»).

² Ірина Верещук: Доступних житлових програм для переселенців має стати більше. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/iryna-vereshchuk-dostupnykh-zhytlovykh-prohram-dlia-pereselentsiv-maie-staty-bilsh#:~:text=%D0%92%20%D0%BC%D0%B5%D0%B6%D0%B0%D1%85%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20%D1%81%D1%96%D0%BC%D1%97,%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%83%20%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%BE%D1%97%20%D1%84%D0%B0%D0%B7%D0%B8%20%D1%86%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%83>.

³ Про внесення змін до деяких законів України щодо звільнення від військової служби осіб з інвалідністю та осіб, які доглядають за особами з інвалідністю і хворими дітьми: Закон України від 15 березня 2022 року № 2122-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2122-20?find=1&text=%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B9#Text>

Принагідно звертаємо увагу, що на сьогодні статтею 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» не передбачено як підставу для скасування дії довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи набуття нею права власності на житло на контрольованій Україною території (за рахунок компенсації, пільгової іпотеки, власних заощаджень тощо), однак статус ВПО втрачається у разі повернення до покинутого місця постійного проживання. Натомість, відповідно до чинної редакції статті 8 Закону України № 2923-ІХ право власності отримувача компенсації на знищений об'єкт нерухомого майна припиняється у зв'язку з його знищенням, тобто по суті особа втрачає право на «покинуте місце постійного проживання». Отже, з метою уникнення різночитань, на нашу думку, потребують урегулювання в Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» питання дії довідки про взяття на облік ВПО і поширення на осіб, які отримали компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна, гарантій, наданих названим Законом.

Загалом же проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо пріоритетного права деяких категорій внутрішньо переміщених осіб на отримання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна» (реєстр. № 11028 від 20.02.2024 р.), на нашу думку, заслуговує на підтримку.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*